

УДК: 349.442.237.337

**ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСТВА НА
ЗЕМЛЯХ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Горобець Д. О., Хохлова К. Р.

Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна, Полтава

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану особистого селянського господарства на теренах України. Окрім того, визначено основні проблеми, що стосуються будівництва на землях особистого селянського господарства, встановлено необхідність створення нових ринків збуту сільськогосподарської продукції, визначено потребу закріплення поняття сільського зеленого туризму та особистого селянського господарства не як господарської діяльності на законодавчому рівні. З'ясовано розбіжності, які є в чинному законодавстві стосовно особливостей здійснення діяльності в особистому селянському господарстві та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: особисте селянське господарство, земельні ділянки, сільськогосподарська продукція, кооперація, сільський зелений туризм.

Горобець Д. А., Хохлова Е. Р., О некоторых особенностях ведения хозяйства на землях личного крестьянского хозяйства / Полтавский юридический институт Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, Полтава

Статья посвящена исследованию современного состояния личного крестьянского хозяйства на территории Украины. Кроме того, определены основные проблемы, касающиеся строительства на землях личного крестьянского хозяйства,

установлена необходимость создания новых рынков сбыта сельскохозяйственной продукции, определена потребность закрепления понятия сельского зеленого туризма и личного крестьянского хозяйства не как хозяйственной деятельности на законодательном уровне. Выявлено разногласия, которые есть в действующем законодательстве относительно особенностей осуществления деятельности в личном крестьянском хозяйстве и предложены пути их решения.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, земельные участки, сельскохозяйственная продукция, кооперация, сельский зеленый туризм.

Gorobets D. A., Khokhlova K. R., On some peculiarities of farming on the lands of a private peasant farm / Poltava Law Institute of National Law University of Yaroslav Mudryi, Ukraine, Poltava

The article is devoted to research of the current state of individual agricultural households in Ukraine. In addition, the main problems concerning the construction of private peasant farms have been identified, the need to create new markets for agricultural products has been identified, and the need to consolidate the notion of rural green tourism and private peasant farming is not an economic activity at the law. The differences, which are in the current legislation concerning the peculiarities of the activity in the personal peasant economy, are found out, and the ways of their solution are proposed.

Key words: individual agricultural households, land, agricultural products, cooperation, rural green tourism.

Постановка проблеми: У сучасних умовах розвитку України значну роль в аграрному секторі відіграють особисті селянські господарства (далі - ОСГ). Вони виробляють велику частину

сільськогосподарської продукції, яка йде потім на продаж. Станом на 1 січня 2018 року ми можемо спостерігати невеликий спад кількості ОСГ, порівняно з минулим роком, тому актуальність розгляду питання про врегулювання законодавчих розбіжностей стосовно ОСГ на сьогодні є важливим для країни, оскільки підвищення ефективності їх функціонування пов'язується перш за все із збереженням виробничого потенціалу села, можливістю забезпечення громадян продуктами харчування, розвитком внутрішніх аграрних ринків та підтримки з боку держави[1].

Таблиця 1

Статистичні дані ведення ОСГ

Дата	На 1 січня 2018	Довідково: на 1 березня 2017
Кількість господарств, тис.	4031,7	4075,2
Площа земельних ділянок, тис.га	6175,6	6268,0
для ведення особистого селянського господарства	2551,3	2580,9
для ведення товарного сільськогосподарського виробництва	2799,3	2818,9
з них узятих в оренду	338,5	330,2

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері аграрного права багато уваги приділяється питанням функціонування та розвитку особистих селянських господарств відомими вченими та практиками. Дану тему досліджували багато науковців, а саме: Беженар Г. М., Збарський В. К., Литвин Ю. О., Лідовець Т. М., Кучерява К. Я., Онищенко О.М. та багато інших. Проте певні аспекти цієї проблематики залишаються актуальними і на сьогодні, зокрема

щодо будівництва на землях особистого селянського господарства, створення нових ринків збуту продукції та розвитку сільського зеленого туризму як ключового чинника відродження села.

Мета статті. Головною метою даної статті є комплексний аналіз основних наукових поглядів та чинного законодавства, що регулює сферу особистих селянських господарств, дослідження головних на даний рік проблем, які потребують першочергового вирішення.

Виклад основного матеріалу. Аграрна сфера України базується на двох складових: перша складається з аграрних виробників, діяльність яких пов'язана з підприємництвом, а друга — це фізичні особи, які на некомерційній основі виробляють сільськогосподарську продукцію. Останні є досить новим та особливим суб'єктом у сфері аграрних відносин, які мають назву — особисте селянське господарство. За їх допомогою збагачується аграрний ринок продукцією, яка задовольняє потреби населення та дозволяє отримувати додатковий дохід громадянам, які проживають в сільській місцевості. Сфера ОСГ регулюється Конституцією України, Земельним кодексом, Цивільним кодексом та іншими нормативно-правовими актами.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини у сфері ОСГ є Закону України "Про особисте селянське господарство". В ньому міститься легальне визначення даного поняття, де говориться, що особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання

послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [2].

Для повного розуміння, що собою являє ОСГ необхідно перш за все з'ясувати його ознаки. По-перше, дана форма виробництва не є підприємницькою діяльністю. Тобто, для зайняття такою діяльністю не потрібно засновувати юридичну особу чи реєструвати себе як фізичну особу-підприємця. По-друге, як зазначає Закон України "Про особисте селянське господарство", суб'єктом ОСГ може бути тільки фізичні особи, які перебувають в сімейних або родинних стосунках, та спільно проживають. По-третє, фізична особа для ведення особистого господарства повинна володіти земельною ділянкою, яка не може бути більше 2 гектарів, проте є можливість збільшити її, шляхом отримання в натурі земельної частки та спадкування її членами ОСГ. Існує два способи безоплатного отримання громадянами земельних ділянок. Перший із них - це приватизація, а другий отримання у власність громадянами земельної ділянки. Однак науковці виділяють третій спосіб набуття права на земельні ділянки за давністю користування, але цей спосіб на практиці не розповсюджений.

Крім ознак слід виділити також функції ОСГ:

– вони виготовляють ту продукцію, яку нераціонально виробляти великим підприємствам;

– характеризується оперативною реалізацією товарів, що швидко псуються;

– залучає до праці більшу частину населення, яка незайнята у сфері суспільного виробництва;

– за рахунок ОСГ сільські жителі задовольняють свої потреби продуктами харчування;

– являє собою джерело додаткового заробітку шляхом реалізації залишків сільськогосподарської продукції;

–сприяють самозайнятості фізичних осіб та міграції у місто [3, ст. 235-236].

Таким чином, можна відмітити, що ОСГ відіграє важливу роль для нашої країни в цілому, тим самим забезпечує стабільність сектору економіки та сільськогосподарського виробництва.

Окрім того, на законодавчому рівні існує багато розбіжностей стосовно врегулювання відносин аграрного права і вони стосуються певною мірою ОСГ. Однією з головних проблем у цій сфері є право на забудову житлових, господарських будівель та споруд на землях ОСГ. Серед науковців існує правова позиція щодо цього питання. Як зазначає вчений Лідовець Т. М. положення ст. 33 ЗК прямо не передбачає право на ділянках ОСГ зводити будинки чи інші споруди, необхідні для здійснення господарської діяльності. Проте, у зазначеній нормі міститься положення, що відсилає до ст. 6 Закону України "Про особисте селянське господарство" [4]. В ній визначається такий перелік майна, яким володіє ОСГ, зокрема: житлові будинки, господарські будівлі та споруди, сільськогосподарська техніка, інвентар та обладнання, транспортні засоби, сільськогосподарські та свійські тварини і птахи, бджолосім'ї, багаторічні рослини, вироблена сільськогосподарська продукція, продукти її переробки та інше майно, набуте у власність членами господарства в установленому законодавством порядку [2]. Тобто можна сказати, що чинне законодавство не містить чіткої заборони зводити жилі будинки та інші споруди на землях ОСГ, але і не містить безпосереднього дозволу реалізації зазначеного права.

Тому, на нашу думку, щоб не виникало колізій з приводу даного питання слід внести зміни до законодавства і передбачити прямий дозвіл на будівництво житлових, господарських будівель та споруд на землях ОСГ.

Також питанням, яке є дискусійним — є проблема відсутності ринку збуту продукції, яку виробляють селяни. Це пов'язано з тим, що людині потрібно їхати до міста, щоб продати свій товар. Безумовно це впливає на кінцеву вартість товару. Таким чином, можна сказати, що ціна продукції збільшується, а якість залишається на тому самому рівні. Тобто, відсутність достатнього фінансування з боку держави на селі робить неможливим функціонування ОСГ на повну потужність. На нашу думку, для вирішення даного питання потрібно створити аграрні ринки на селі для збуту продукції та впровадити кооперацію, яка означає об'єднання двох і більше селян, які займаються господарською діяльністю для спільного досягнення загальних цілей або задоволення потреб [7].

Наступною проблемою, яку слід згадати є саме зазначення поняття ОСГ як господарської діяльності. Про поняття господарської діяльності йдеться у ст. 3 Господарського кодексу України, де зазначається, що господарською діяльністю є реалізація суб'єктами господарювання певних функцій у сфері суспільного виробництва, першочерговою ціллю яких є одержання прибутку. Перелік суб'єктів господарювання зазначається в статті 55 ГК України, в якій відсутні приписи з приводу ОСГ, оскільки його ведення не передбачає створення юридичної особи чи фізичної особи-підприємця [8]. ОСГ створюється для задоволення потреб саме його членів, тобто фізичних осіб, і тільки якщо є надлишки відповідної продукції, то тоді можна її реалізувати.

Виходячи із вищевказаного ОСГ не можна вважати таким, що проводить господарську діяльність, оскільки відсутні 2 ознаки суб'єкта господарювання:

- 1) мета – одержання прибутку;

2) відсутність правосуб'єктності, якою володіють саме юридичні особи та фізичні особи-підприємці.

Отже, в ЗУ "Про особисте селянське господарство" форма діяльності ОСГ зазначається невірно.

Окрім того, є також неоднозначним закріплення права за членами ОСГ брати участь в установленому порядку в зовнішньоекономічній діяльності, про яке говориться в ст. 7 Закону України "Про особисте селянське господарство", оскільки воно суперечить приписам Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність". Згідно із положеннями цього закону, а саме статті 3 і 5, фізичні особи можуть бути суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності тільки за умов набуття ними цивільної дієздатності, а також якщо вони зареєструються як суб'єкти підприємницької діяльності. Оскільки для того, щоб вести ОСГ не потрібно створювати юридичну особу, то громадяни, які ведуть таке господарство, не можуть виступати суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. [9]

Наступним проблемним аспектом на сьогодні є відсутність тлумачення поняття зеленого туризму на законодавчому рівні та його розуміння з боку простих громадян. Дана категорія вживається лише в Законі України "Про особисте селянське господарство", як один з видів діяльності ОСГ, а саме надання послуг сільського зеленого туризму з використанням майна цих господарств[2]. Як ми вважаємо, сільський зелений туризм це багатогранна діяльність, якій складно дати чітке визначення. Це пов'язано з тим, що існує помилкова думка стосовно ототожнення сільського зеленого туризму із звичайним туризмом, тобто високоприбутковим бізнесом на урбанізованих територіях. Тим не менш, для сільських територій це скоріше не така прибуткова діяльність, а певне соціально-економічне явище, яке дасть змогу

українському селу відновити свою економіку та зберегти традиційні цінності.

У 2015 році Комітет Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин розробив проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму». Його метою було юридично визначити поняття сільський зелений туризм. Окрім того, в проекті прослідковувалася така думка, що людські, матеріальні, земельні ресурси особистих селянських господарств будуть виробляти певну продукцію, яка застосовуватиметься для надання послуг і обслуговування туристів. Таким чином, можна сказати, що це було б позитивним ефектом для сільських територій, що дало б змогу забезпечити зайнятість сільського населення, розбудувати інфраструктуру, розширити перелік туристичних послуг, які отримували б відпочивальники. Але, на жаль, даний законопроект досі не був прийнятий, тому вважаємо за необхідне ухвалити його, що допоможе вирішити комплекс проблем соціально-економічного розвитку сільських територій в нашій країні та забезпечить новий шлях розвитку сільського зеленого туризму [6].

Висновки. Таким чином, провівши аналіз наукових поглядів та чинного законодавства, стосовно проблем особистого селянського господарства, можна прийти до наступних висновків:

- по перше, будівництво на землях особистого селянського господарства допускається, оскільки про це хоч і не прямо, але говориться у Законі України “Про особисте селянське господарство”. Проте, щоб не виникало у простих пересічних громадян питань стосовно, зазначеної проблематики вважаємо за необхідне внести зміни до даного закону, де передбачити право членів особистого селянського господарства будувати споруди на своїх ділянках;

- по-друге, ми пропонуємо створити нові ринки збуту продукції для членів особистих селянських господарств, щоб надати їм можливість продавати свою продукцію за конкурентноспроможними цінами і впровадити кооперацію, яка дасть змогу об'єднати двох і більше селян для досягнення ними спільних цілей;

- по-третє, слід внести зміни до законодавства стосовно визначення поняття ОСГ, зазначити, що воно не є господарською діяльністю та виключити норму, що стосується можливості здійснювати членами ОСГ зовнішньоекономічної діяльності;

- по-четверте, чіткого визначення потребує поняття сільського зеленого туризму, тому ми пропонуємо ввести в законодавство України даний термін;

Отже, вирішення зазначених проблем сприятиме розвитку особистого селянського господарства та забезпечить стабільний ріст економіки в нашій державі.

Література:

1. Особисті селянські господарства станом на 1 січня 2018 року. Дані державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/osg/osg_u/osg_0118_u.html> (2018, листопад, 1)
2. Закон Про особисте селянське господарство України, 2003 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 29, 232.
3. Литвин, Ю.О. (2012) Механізм державного регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій України: теорія, методологія, практичні механізми реалізації: монографія. Донецьк: Юго-Восток.
4. Лідовець, Т.М. (2012) Право на забудову забудову житлових, господарських будівель та споруд на землях особистого селянського

господарства. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право", 1(5).*

<https://eprints.oa.edu.ua/5466/1/12ltmosh.pdf> (2018, жовтень, 24)

5. Беженар, Г. М. (2007) Деякі аспекти правового регулювання діяльності громадян, які ведуть особисте селянське господарство. *Актуальні проблеми держави і права*, 30, 150-154

6. Собуцький, С. (2016) Сільський зелений туризм: перспективи розвитку *Вісник. Офіційно про податки*, 38(895). <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/90010301> (2018, жовтень, 24)

7. Кучерява, К. Я. (2015) Поліпшення організаційно-правового забезпечення функціонування як основа розвитку кооперації в аграрному секторі. *Теорія та практика державного управління*, 1, 126-133.

8. Господарський кодекс України, 2003 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 18, 144 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (2018, жовтень, 15)

9. Закон Про зовнішньоекономічну діяльність України, 1991 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 29, 377.

References:

1. Osobysti selianski hospodarstva stanom na 1 sichnia 2018 roku. Dani derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/sg/osg/osg_u/osg_0118_u.html [in Ukrainian]. (2018, November, 1)

2. Zakon Pro osobyste selianske hospodarstvo Ukrainy, 2003 (Verkhovna Rada Ukrainy). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 29, 232

3. Lytvyn, Yu.O. (2012) *Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktychni mekhanizmy realizatsii: monohrafiia*. Donetsk: Yuho-Vostok.

4. Lidovets, T.M. (2012) Pravo na zabudovu zabudovu zhytlovykh, hospodarskykh budivel ta sporud na zemliakh osobystoho selianskoho hospodarstva. *Chasopys Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia "Pravo"*, no. 1(5). Retrieved from <https://eprints.oa.edu.ua/5466/1/12ltmosh.pdf> [in Ukrainian]. (2018, October, 24)
5. Bezhenar, H.M. (2007) Deiaki aspekty pravovoho rehuliuвання diialnosti hromadian, yaki vedut osobyste selianske hospodarstvo. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 30, 150-154
6. Sobutskyi, S. (2016) Silskyi zelenyi turizm: perspektyvy rozvytku *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 38(895). Retrieved from <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/90010301> [in Ukrainian]. (2018, October, 24)
7. Kucheriava, K.Ya. (2015) Polipshennia orhanizatsiino-pravovoho zabezpechennia funktsionuvannia yak osnova rozvytku kooperatsii v ahrarnomu sektori. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 1, 126-133.
8. Hospodarskyi kodeks Ukrainy? 2003 (Verkhovna Rada Ukrainy). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 18, 144 Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian]. (2018, October, 15)
9. Zakon Pro zovnishnoekonomichnu diialnist Ukrainy, 1991 (Verkhovna Rada Ukrainy). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 29, 377.